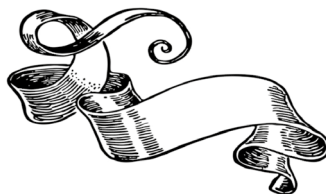

INFORMACJE

Kartki z historii

RZĄDOWE I CENTRALNE JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE ZWIĄZANE Z ROLNICTWEM W LATACH 1944-1989

prof. zw. dr hab. Bogdan M. Wawrzyniak¹

Abstrakt: Podstawowym celem opracowania było przedstawienie występujących w okresie PRL ministerstw i jednostek organizacyjnych na szczeblu centralnym, które związane były z rolnictwem, przemysłem spożywczym i skupem. Ministerstwa i jednostki organizacyjne podzielono na dwie grupy. Jedna grupa obejmowała wyłącznie te resorty, które w swojej nazwie miały miano „rolnictwo”. W tej grupie umieszczono ministerstwo państwowych gospodarstw rolnych, które powstało z podziału urzędu ministra rolnictwa i reform rolnych. Druga grupa ministerstw obejmowała resorty okołorolnicze, które służyły szeroko rozumianej obsłudze rolnictwa, w tym aprowizacji, przemysłu spożywczego, przetwórstwa, skupu i kontraktacji. Opracowanie obejmuje okres lat od 1944 do 1989 r.

Słowa kluczowe: ministerstwo, minister, urząd, centralna jednostka, państwowa jednostka

JEL: Q10, Y20

GOVERNMENT AND CENTRAL ORGANIZATIONAL ENTITIES RELATED TO AGRICULTURE IN THE YEARS 1944-1989

prof. zw. dr hab. Bogdan M. Wawrzyniak¹

Abstract: The main aim of the study was to present ministries and organizational units at the central level that were related to agriculture, the food industry and purchasing, which were present in the period of the Polish People's Republic. Ministries and organizational units were divided into two groups. One group included only those ministries that had the name "agriculture" in their name. This group includes the ministry of state-owned farms, which emerged from the division of the office of the minister of agriculture and agricul-

¹ Emerytowany profesor Politechniki Bydgoskiej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich (Bydgoszcz University of Technology) | ORCID: 0000-0002-5137-0509 | e-mail: bodan.waw59@interia.pl

tural reforms. The second group of ministries included agriculture-related ministries that served the broadly understood service of agriculture, including the provisioning, food industry, processing, purchase and contracting. The study covers the period from 1944 to 1989.

Keywords: ministry, minister, office, central unit, state unit

JEL Classification: Q10, Y20

1. Wstęp

Polska po odzyskaniu niepodległości znalazła się w innych granicach w porównaniu do okresu międzywojennego. W wyniku Konferencji Poczdamskiej (1945) obszar kraju uległ zmniejszeniu z 388 tys. km kwadratowych w okresie funkcjonowania II RP do 313 tys. km kwadratowych (18,7%), zaś granice przesunięto bardziej na zachód, co spowodowało problem migracji i osadnictwa. Obszar użytków rolnych spadł odpowiednio z 25 585 tys. ha do 21 656 tys. ha (15,4%), przy czym na zachodzie kraju Polska uzyskała gospodarstwa rolne, które charakteryzowały się lepszą strukturą agrarną.

Początkowo rząd PKWN tworząc administrację centralną odwoływał się do Konstytucji marcowej z 1921 r. i zawartych w niej zasad demokracji parlamentarnej. W ramach rządu PKWN powołano urząd Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, z kompetencjami porównywalnymi do tych z okresu międzywojennego. Powołano urzędy ziemskie, które odpowiedzialne były za przeprowadzenie reformy rolnej, zaś reaktywowane izby rolnicze stanowiły samorządne organizacje rolników. Wspomniane urzędy ziemskie zorganizowane zostały jako wojewódzkie i powiatowe jednostki organizacyjne podległe Ministrowi Rolnictwa i Reform Rolnych, który odpowiedzialny był za przeprowadzenie reformy rolnej. Na podstawie dekretu z 1946 r. o zespoleniu urzędów ziemskich z władzami administracji ogólnej, sprawy urzędów ziemskich zostały włączone do zakresu działania wojewodów i starostów i w ten sposób zostały zlikwidowane. Podobny los spotkał izby rolnicze, które w 1944 r. podjęły działalność na mocy rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 1928 r. o izbach rolniczych. Natomiast na podstawie dekretu z 1946 r. zniesiono izby rolnicze, zaś ich zadania w dziedzinie rolnictwa oraz majątek przeszły na stowarzyszenie „Związek Samopomocy Chłopskiej”.

Począwszy od 1949 r. rozpoczął się zupełnie nowy, scentralizowany proces systemu planowania i zarządzania gospodarką narodową. W sferze rolnictwa przyjęto kierunek uspołecznienia rolnictwa, który skierowany został do rolników, którzy niedawno otrzymali ziemię w ramach reformy rolnej lub osadnictwa i nie byli przygotowani do akceptacji nowych reguł postępowania. W ślad za ideą ko-

lektywizacji rolnictwa poszły poczynania władz, zmierzające do odgórnego sterowania wszystkimi przejawami życia wiejskiego, począwszy od narzucania planów zakładania rolniczych spółdzielni produkcyjnych, poprzez ustalenie restrykcyjnych zasad dostaw obowiązkowych produktów rolnych, a w chwili pojawienia się niedoborów na rynku, wprowadzenia zasad dystrybucji żywności poprzez system kartkowy.

Występujące zjawiska wymagały obudowy instytucjonalnej, począwszy od centrali poprzez wszystkie ogniwa administracyjne - wojewódzkie, powiatowe, gromadzkie i sołeckie. Charakterystyczną cechą pierwszego etapu uspołecznienia rolnictwa było mnożenie jednostek centralnych i częste zmiany ich kompetencji oraz zakresów działania, zmierzające do znalezienia odpowiedzi na dotkliwie niedostatki żywności na rynku. Podstawę zmian stanowiły kolejne ustawy o zmianie organizacji naczelných władz gospodarki narodowej, w oparciu o które dokonywano procesy reorganizacyjne. Sposobem na szybkie poczynania reorganizacyjne było powoływanie resortów i centralnych jednostek organizacyjnych dekretem z mocy ustawy, a nie przechodzenie żmudnej ścieżki legislacyjnej Sejmu.

2. Charakterystyka występujących urzędów Ministra Rolnictwa

Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych

Do jednych z ważniejszych resortów powołanych w 1944 r. należał Minister Rolnictwa i Reform Rolnych, odpowiedzialny za kwestie aprowizacji w kraju i przebudowę ustroju rolnego. Ministrowi nadano kompetencje zbliżone do tych z okresu międzywojennego, przy czym w dokumentach trudno znaleźć odpowiedź na pytanie, jakie konkretnie zadania przed nim postawiono. Kolejne etapy zmian resortu rolnictwa przebiegały poprzez podział Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych na dwa resorty – a więc Minister Rolnictwa i Minister Państwowych Gospodarstw Rolnych, a po likwidacji tego ostatniego, po kolejnych latach na powstaniu urzędu Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, potem dodano leśnictwo, by po pięciu latach wrócić do urzędu Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (Ustawa..., 1944).

Ministerstwo Rolnictwa

Ustawą z 1951 r. dotyczącą organizacji władz naczelných w dziedzinie rolnictwa, podzielono resort rolnictwa i reform rolnych na dwa ministerstwa, w tym urząd Ministra Rolnictwa i urząd Ministra Państwowych Gospodarstw Rolnych. Do zakresu działania Ministra Rolnictwa należały sprawy, które dotychczas wchodziły

w zakres działania Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, poza sektorem państwowym w rolnictwie (Ustawa., 1951). W Dzienniku Ustaw i Monitorze Polskim nie wskazano zakresu działania Ministra Rolnictwa.

Ministerstwo Państwowych Gospodarstw Rolnych

Ustawą z 1951 r. dotyczącą organizacji władz naczelných w dziedzinie rolnictwa, utworzono urząd Ministra Państwowych Gospodarstw Rolnych (Ustawa., 1951).

Do zakresu działania Ministra Państwowych Gospodarstw Rolnych należały sprawy państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej, a w szczególności państwowych przedsiębiorstw prowadzących:

- produkcję roślinną i zwierzęcą,
- gospodarkę rybną – stawową, jeziorną i rzeczną,
- gospodarkę ogrodniczą, sadowniczą i warzywniczą,
- hodowlę roślin,
- hodowlę i chów zwierząt gospodarskich,
- warsztaty reparacyjne ciągników i maszyn rolniczych oraz produkcję sprzętu gospodarskiego dla państwowych gospodarstw rolnych,
- zakłady przemysłu rolnego i innych gałęzi produkcji, bezpośrednio związanych z gospodarstwem rolnym oraz zakłady pomocnicze.

Rada Ministrów w drodze rozporządzenia ustaliła szczegółowo właściwości Ministra Państwowych Gospodarstw Rolnych i Ministra Rolnictwa oraz określiła, które przedsiębiorstwa i instytucje podlegają tym dwóm ministrom. Pracownicy zatrudnieni dotychczas w służbach związanych z PGR przeszli do Ministerstwa Państwowych Gospodarstw Rolnych.

Urząd Ministra Państwowych Gospodarstw Rolnych zniesiono na podstawie ustawy z 1956 r. o zmianie organizacji naczelných organów administracji publicznej w zakresie rolnictwa.

Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

Ustawą z 1981 r. o utworzeniu urzędu Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej powołano nowy urząd, który powstał w miejsce funkcjonujących uprzednio urzędów Ministra Rolnictwa oraz Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu (Ustawa., 1981). Minister realizował zadania poprzez prognozowanie i programowanie rozwoju gospodarki rolnej i przemysłu spożywczego oraz dokonywanie kompleksowej analizy i oceny działalności przedsiębiorstw i innych jednostek organizacyjnych. Minister udzielał pomocy w usprawnieniu systemów zarządzania, współdziałania w kształtowaniu systemów ekonomicznych przedsiębiorstw i jednostek organizacyjnych.

Do zakresu działania Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej należały sprawy:

- rolnictwa oraz produkcji żywności,
- weterynarii, kwarantanny i ochrony roślin,
- gospodarki wodnej, gospodarki rybackiej, melioracji wodnych, zaopatrzenia rolnictwa i wsi w wodę,
- budownictwa rolniczego, mechanizacji i elektryfikacji,
- usług dla rolnictwa, nauki i oświaty rolniczej,
- skupu surowców rolnych i produktów spożywczych na rynek krajowy i na eksport,
- produkcji i przechowania produktów rolnych,
- produkcji specjalistycznych maszyn, urządzeń i opakowań dla gospodarki żywnościowej.

Rada Ministrów po zasięgnięciu opinii komisji sejmowych określiła szczegółowy zakres działania Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

Ministerstwo Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej

Ustawą z 1985 r. o zmianach w organizacji oraz zakresie działania niektórych naczelnych i centralnych organów administracji państwowej utworzono urząd Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej (Ustawa., 1985).

Do zakresu działania Ministra Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej należały sprawy objęte dotychczasowym zakresem działania Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego.

Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

Ustawą z 1989 r. utworzono urząd Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (Ustawa., 1989). Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej realizował politykę państwa w zakresie rolnictwa i gospodarki żywnościowej w stosunku do wszystkich przedsiębiorców, niezależnie od formy własności.

Do zakresu działania Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej należały sprawy:

- produkcji roślinnej, hodowli i ochrony roślin oraz nasiennictwa,
- produkcji zwierzęcej i hodowli zwierząt,
- ochrony zdrowia zwierząt, produkcji leków weterynaryjnych oraz nadzoru sanitarno-weterynaryjnego nad żywnością pochodzenia zwierzęcego,
- gospodarki rybackiej w wodach śródlądowych,
- przetwórstwa rolno-spożywczego i przechowania artykułów żywnościowych,
- gospodarki gruntami przeznaczonymi na cele rolne i ich ochrony,

- ewidencji gruntów i budynków w odniesieniu do obszarów gmin, a także podziałów i rozgraniczania nieruchomości,
- melioracji oraz zaopatrzenia wsi i rolnictwa w wodę,
- budownictwa rolniczego, elektryfikacji i mechanizacji rolnictwa,
- oświaty rolniczej oraz postępu naukowo-technicznego,
- ubezpieczenia społecznego rolników.

Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej wykonywał swoje zadania poprzez:

- opracowywanie założeń polityki państwa w zakresie rolnictwa i gospodarki żywnościowej,
- udział w planowaniu społeczno-gospodarczym i finansowym,
- tworzenie warunków ekonomiczno-finansowych, organizacyjnych i technicznych do zapewnienia rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego,
- tworzenie warunków do rozwoju współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej z zagranicą.

3. Charakterystyka resorów związanych z przemysłem spożywczym i skupem

Dominujący wpływ na ustanawianie i znoszenie urzędów i jednostek organizacyjnych miała polityka rolna państwa, która w pierwszych latach powojennych postawiła na odbudowę rolnictwa kraju (plan 3-letni 1947-1949), a potem przyjęła kurs na przebudowę ustroju rolnego w postaci rolniczych spółdzielni produkcyjnych na wzór radziecki (plan 6-letni 1950-1955). W późniejszych latach realizowano 5-letnie plany rozwoju społeczno-gospodarczego kraju (odpowiednio 1956-1960, 1961-1965 i dalsze), które stawiały ambitne cele wzrostu produkcji rolniczej. Pierwszym urzędem, który powołano z myślą o wyżywienie narodu – obok resortu rolniczego – był urząd aprowizacji, odpowiedzialny za wprowadzenie reglamentacji żywności i kierowanie jej na kierunki ważne dla bezpieczeństwa państwa (milicja, wojsko, itp.).

Przyjęcie radykalnego kursu na kolektywizację rolnictwa z jednoczesnym ustanowieniem priorytetu na budowę przemysłu ciężkiego, spowodowało poważne zakłócenie w funkcjonowaniu gospodarki kraju. Tymczasem ludność po traumie wojennej oczekiwała większego dostępu do dóbr konsumpcyjnych, które były reglamentowane przez system kartkowy. W 1951 r. Prezydium Rządu wydało uchwałę w „sprawie ułatwień w nabyciu mięsa, tłuszczów wieprzowych i przetworów mięsnych”. System został zniesiony w 1953 r. przy jednoczesnym, dra-

stycznym podniesieniu cen urzędowych na towary, w niektórych przypadkach nawet o 100%. Powodem likwidacji reglamentacji był fakt, że system kartkowy był niewydolny, natomiast podaż dóbr konsumpcyjnych systematycznie malała. Rząd spodziewał się wzrostu produktywności rolnictwa w sytuacji jego uspołecznienia, gdy tymczasem nie zdołał nawet przeprowadzić skutecznej kolektywizacji rolnictwa.

Reperkusje związane z rynkiem rolnym miały rozwiązać dostawy obowiązkowe, które zostały wprowadzane sukcesywnie począwszy od 1951 r., najpierw zbóż i ziemniaków, które następnie zostały rozszerzone (od 1952 r.) na mleko i żywiec rzeźny. W uzasadnieniu do wprowadzanych dostaw obowiązkowych podawano, że stworzą one korzystne warunki zbytu produkcji rolnej po stałych i opłacalnych cenach, zabezpieczą stałe i równomierne zaopatrzenia miast i przemysł przetwórczy w produkty rolne, zapewnią sprawiedliwe ustalenia obowiązków wobec państwa, umożliwią ustalenia dostaw uwzględniających zwyczaje gospodarstw rolnych oraz pozytywnie oddziaływać będą na planowe i równomierne nasilenie produkcji rolniczej.

Odnosnie dostaw obowiązkowych trzeba powiedzieć, że miały charakter progresywny i wzrastały sukcesywnie w miarę wzrostu obszaru gospodarstwa rolnego. Za dostarczane produkty rolne wypłacano rolnikowi należność obliczoną według obowiązkowych państwowych cen, które były znacznie niższe od cen wolnorynkowych. W tym sensie dostawy miały podwójny cel - z jednej strony miały zapewnić określoną podaż artykułów rolnych, z drugiej zaś strony zdopinguować rolników do wstępowania do spółdzielni produkcyjnych, które korzystały ze znacznie niższych obciążeń.

Wprowadzenie dostaw obowiązkowych wymagało znacznej rozbudowy aparatu urzędniczego oraz instytucjonalnej i organizacyjnej obudowy całego procesu aprowizacyjnego. Najpierw ustanowiono Centralny Urząd Skupu i Kontraktacji, którego rangę podniesiono potem do Ministerstwa Skupu. W sferze produkcji zwierzęcej powołano odrębny urząd w postaci Ministerstwa Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego, by następnie te urzędy przyjęły postać Ministerstwa Przemysłu Spożywczego i Skupu. W 1956 r. zniesiono obowiązkowe dostawy mleka, zaś od 1972 r. obowiązkowe dostawy zbóż, ziemniaków i zwierząt rzeźnych.

Nowa polityka rolna zapoczątkowana przez Gomułkę jesienią 1956 r., polegająca na odstąpieniu od wymogu kolektywizacji rolnictwa i przywrócenia rangi gospodarstwom indywidualnym, spowodowała istotny wzrost poziomu produkcji rolniczej. Rolnicy odzyskali podmiotowość i wolność zrzeszania się, która przyczyniła się do reaktywowania działalności kółek rolniczych, kół gospodyń wiejskich i rolniczych zrzeszeń branżowych. Z kolei w oparciu o środki Funduszu Rozwoju Rolnictwa (1959), powstały warunki do sfinansowania zwiększonego

programu mechanizacji rolnictwa. Oczekiwano zwiększenia podaży maszyn i narzędzi rolniczych, które w jakimś stopniu miało zapewniać Ministerstwo Przemysłu Maszyn Ciężkich i Rolniczych, lecz kładzenie nacisku na przemysł ciężki (zbrojenia, górnictwo, stalownie, itp.) nie powiodło się w dostatecznym stopniu.

Resort Apropowizacji i Handlu

Na podstawie ustawy Krajowej Rady Narodowej z 1944 r. o tymczasowym trybie wydawania dekretów z mocą ustawy, PKWN zatwierdził ustanowienie Resortu Apropowizacji i Handlu. W oficjalnych dokumentach nie zachowały się dane na temat zakresu działania resortu (Dekret., 1944).

Ministerstwo Apropowizacji

Na podstawie dekretu z 1947 r. o zmianach organizacji i zakresie działania naczelných władz administracyjnych ustanowiono urząd Ministra Apropowizacji w miejsce zniesionego Resortu Apropowizacji i Handlu (Dekret., 1947).

Do zakresu działania Ministra Apropowizacji należała piecza nad należywym zaopatrzeniem ludności w środki żywnościowe i inne artykuły powszechnego użytku, a w szczególności:

- sprawy zabezpieczenia dla celów zaopatrywania ludności środków żywnościowych i innych artykułów powszechnego użytku,
- sprawy zasad dysponowania zapasami środków żywnościowych i innych artykułów powszechnego użytku,
- sprawy normowania spożycia środków żywnościowych i artykułów powszechnego użytku,
- sprawy polityki cen i kosztów reglamentowanych środków żywnościowych i artykułów powszechnego użytku,
- sprawy zasad rozdziału reglamentowanych środków żywnościowych i artykułów powszechnego użytku,
- opracowywanie zasad racjonalnego żywienia i propagowanie tych zasad w porozumieniu z innymi zainteresowanymi władzami,
- inne sprawy przekazane właściwości Ministra Apropowizacji w drodze przepisów szczegółowych.

Na podstawie dekretu z 1949 r. o zniesieniu urzędu Ministra Apropowizacji zniesiono urząd a sprawy przekazano do zakresu działania Ministra Przemysłu i Handlu. Sprawy związane z rozrachunkiem towarowym i finansowym oraz z likwidacją remanentów towarowych przeszły do zakresu działania „Likwidatora” działającego przy Ministrze Skarbu.

Ministerstwo Przemysłu Rolnego i Spożywczego

Na podstawie ustawy z 1949 r. o zmianie organizacji naczelnych władz gospodarki narodowej zniesiono urząd Ministra Przemysłu i Handlu i utworzono wiele ministerstw, w tym urząd Ministra Przemysłu Rolnego i Spożywczego obok takich urzędów jak: Ministra Górnictwa i Energetyki, Ministra Przemysłu Ciężkiego, Ministra Przemysłu Lekkiego, Ministra Handlu Wewnętrznego i Ministra Handlu Zagranicznego (Ustawa..., 1949).

Do zakresu działania urzędu Ministra Przemysłu Rolnego i Spożywczego należały sprawy przemysłu: cukrowniczego, fermentacyjnego, tłuszczowego, cukierniczego, ziemniaczanego, spirytusowego i tytoniowego. W szczególności we wszystkich tych gałęziach przemysłu do zakresu działania ministra należało:

- planowanie gospodarcze i polityka inwestycji,
- kierowanie działalnością podległych przedsiębiorstw państwowych, państwowo-spółdzielczych oraz pozostających pod zarządem państwowym,
- ustalanie kierunku i nadzorowanie działalności przemysłowej centrali spółdzielni oraz centrali spółdzielczo-państwowych,
- nadzór nad urządzeniami technicznymi,
- arbitraż w sprawach majątkowych między przedsiębiorstwami i instytucjami podlegającymi Ministrowi Przemysłu Rolnego i Spożywczego,
- sprawy kadr oraz współdziałanie z właściwymi władzami w sprawach zatrudnienia,
- organizowanie badań naukowych, publikacja wydawnictw i nadzór nad instytucjami naukowo-badawczymi.

Centralny Urząd Skupu i Kontraktacji

Ustawą z 1951 r. o utworzeniu Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji powołano nowy urząd, który podlegał prezesowi Rady Ministrów (Ustawa..., 1951).

Do zakresu działania Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji należało:

- planowanie, organizowanie i nadzorowanie kontraktacji, skupu i dostawy zbóż, roślin strączkowych, ziemniaków konsumpcyjnych, pasz i zwierząt rzeźnych (z wyjątkiem świń bekonowych),
- ustalanie norm (standardów) dotyczących artykułów spożywczych,
- koordynowanie i nadzorowanie działalności podległych przedsiębiorstw,
- współdziałanie z zainteresowanymi resortami i Centralą Rolniczych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” w zakresie kontraktacji i skupu artykułów objętych zakresem działania poszczególnych resortów,
- sprawy inwestycji i transportu na potrzeby kontraktacji i skupu.

Na czele Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji stał prezes. Terenowymi oddziałami Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji byli wojewódzcy i powiatowi pełnomocnicy urzędu. Na terenie gmin i gromad byli powoływani delegaci

powiatowego pełnomocnika.

Inspekcja Zbożowa

Na podstawie ustawy z 1952 r. o Inspekcji Zbożowej powołano nowy organ (Ustawa..., 1952). Do zakresu działania Inspekcji należało:

- inspekcja skupu oraz zbytu zbóż i przetworów zbożowych w zakresie składowania, przetwórstwa i transportu,
- badania i określenia jakości zbóż i przetworów zbożowych, stanowiących przedmiot skupu i zbytu.

Do wykonania swoich zadań organy inspekcji uprawnione były do:

- wkraczania do pomieszczeń oraz środków transportowych, w których znajdowało się zboże i jego przetwory lub które były przeznaczone do składowania albo przewozu zbóż i przetworów zbożowych,
- pobierania prób zbóż i ich przetworów,
- przeglądania dokumentów i ksiąg oraz żądanie wyjaśnień.

Inspekcja Zbożowa podlegała Prezesowi Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji. Na czele Inspekcji Zbożowej stał główny inspektor, któremu podlegały delegatury wojewódzkie. Na czele wojewódzkich delegatur stali wojewódzcy inspektorzy.

Na wniosek głównego inspektora, Prezes Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji powoływał delegatury powiatowe, na czele których stali powiatowi inspektorzy, podlegli wojewódzkim inspektorom. Głównego inspektora oraz jego zastępców powoływał i zwalniał Prezes Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji.

Na podstawie ustawy z 1970 r. o Państwowej Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych zniesiono Inspekcję Zbożową.

Ministerstwo Skupu

Dekretem z 1953 r. w sprawie utworzenia urzędu Ministra Skupu powołano nowy urząd w miejsce Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji (Dekret..., 1953).

Zakres działania Ministra Skupu obejmował sprawy:

- planowania, organizowania i nadzorowania kontraktacji obowiązkowych dostaw oraz kontraktacji i skupu ponadobowiązkowych zbóż, ziemniaków, zwierząt rzeźnych i mleka,
- przemiatu zbóż i zbytu przetworów zbożowych,
- ogólnej koordynacji i kontroli przebiegu kontraktacji i skupu artykułów rolnych i hodowlanych,
- ogólnego kierownictwa podległych przedsiębiorstw.

Minister Skupu mógł wstrzymać wykonanie uchwał, zarządzeń i decyzji terenowych organów administracji państwowej lub jednostek gospodarki uspołecznionej, jeśli były sprzeczne z obowiązującym ustawodawstwem lub uchwałami Rządu. Terenowymi organami Ministerstwa Skupu byli wojewódzcy i powiatowi

pełnomocnicy oraz gminne delegatury Ministerstwa Skupu. Organy terenowe Ministerstwa Skupu podlegały kontroli społecznej rad narodowych. Rada Ministrów ustaliła w drodze rozporządzenia:

- zakres działania, uprawnienia i obowiązki terenowych organów Ministerstwa Skupu,
- podział kompetencji i zakres współpracy między prezydiami rad narodowych a terenowymi organami Ministerstwa Skupu.

Ministerstwo Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego

Na podstawie dekretu z 1952 r. o utworzeniu urzędu Ministra Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego powołano nowy urząd (Dekret., 1952). Do zakresu działania urzędu Ministra Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego należały sprawy:

- przetwórstwa mięsa, mleka, ryb, drobiu, jak i odpadków zwierzęcych i roślinnych oraz składowania i zbytu tych przetworów,
- zakupu świń bekonowych i mleka oraz skupu i zakupu jaj, drobiu, ryb, odpadków zwierzęcych i roślinnych,
- budowy i prowadzenia chłodni składowych.

Sprawy należące do zakresu działania Ministra Handlu Wewnętrznego przeszły do zakresu działania Ministra Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego. Uchwałą Rady Ministrów z 1952 r. nadano tymczasowy statut organizacyjny Ministerstwu Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego. Zgodnie ze statutem Ministerstwo składało się z odpowiednich departamentów oraz następujących central:

- Centralnego Zarządu Przemysłu Mięsnego,
- Centralnego Zarządu Przemysłu Mleczarskiego,
- Centralnego Zarządu Przemysłu Chłodniczego,
- Centralnego Zarządu Przemysłu Jajczarsko-Drobiarskiego,
- Centralnego Zarządu Przetwórstwa Odpadów Zwierzęcych i Roślinnych.

Inspekcja Higieny Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego

Na podstawie uchwały Rady Ministrów z 1953 r. w sprawie powołania Inspekcji Higieny Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego ustanowiono Inspekcję. Inspekcja podlegała Ministrowi Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego. Na podstawie uchwały Rady Ministrów z 1954 r. w sprawie powołania Inspekcji Higieny Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego zniesiono Inspekcję.

Inspekcja Higieny i Jakości Mleka i Mięsa

Na podstawie uchwały Rady Ministrów z 1954 r. w sprawie powołania Inspekcji Higieny i Jakości Mleka i Mięsa ustanowiono Inspekcję, w miejsce zniesionej Inspekcji Higieny Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego. Inspekcja podlegała Ministrowi Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego. Zadaniem Inspekcji było:

- zabezpieczenie właściwego wykonywania przepisów sanitarnych i weterynaryjnych w produkcji, składowaniu i transporcie w zakładach resortu przemysłu mięsnego i mleczarskiego,
- sprawdzanie rzetelności obliczania jednostek tłuszczowych mleka i masła przyjmowanego przez zlewnie, śmietanczarnie, zakłady mleczarskie i składnice przemysłu mleczarskiego,
- przyjmowanie i załatwianie skarg i zażaleń dostawców, które dotyczyły odbioru mleka i masła przez jednostki.

Do zakresu działania Inspekcji należała:

- bieżąca kontrola przestrzegania przepisów sanitarnych i weterynaryjnych i wykonywania zarządzeń organów służb: sanitarnej i weterynaryjnej oraz przedstawianie kierownictwu zakładu wniosków dotyczących usuwania zauważonych usterek,
- bieżąca kontrola sanitarna surowców i materiałów pomocniczych stosowanych w produkcji oraz półwyrobów i wyrobów gotowych,
- określanie możliwości zużycia surowców, półwyrobów i wyrobów gotowych nie nadających się do przerobu lub spożycia,
- określanie zgodnie z obowiązującymi przepisami potrzeb zakładów w zakresie urządzeń sanitarnych i środków potrzebnych do utrzymania należytego stanu sanitarnego oraz czystości,
- opracowywanie do projektów planów gospodarczych, finansowych i inwestycyjnych wniosków dotyczących zagadnień sanitarnych,
- czuwanie nad realizacją zatwierdzonych planów na odcinku zagadnień sanitarnych,
- czuwanie nad przestrzeganiem wymagań sanitarnych przy projektowaniu, budowie, remoncie lub adaptacji obiektów,
- wnioskowanie w ustalaniu norm odzieży ochronnej oraz kontrolowanie jej stosowania,
- czuwanie nad przestrzeganiem przez pracowników higieny osobistej,
- czuwanie nad przestrzeganiem wstępnych i okresowych badań lekarskich pracowników oraz nad niedopuszczaniem do pracy osób, które w myśl obowiązujących przepisów nie powinny być zatrudnione przy danym rodzaju pracy,
- nadzór nad organizowaniem prac porządkowo-sanitarnych oraz prac związanych z utrzymaniem czystości w pomieszczeniach i urządzeniach zakładów produkcyjnych, w magazynach i środkach transportu,
- współdziałanie w szkoleniu pracowników w zakresie sanitarnym i weterynaryjnym zgodnie z programem ustalonym w porozumieniu z organami służb sanitarnej i weterynaryjnej,
- zgłaszanie organom służb sanitarnej i weterynaryjnej zagadnień, które po-

- winy być uregulowane w drodze wydania odpowiednich przepisów,
- przedstawianie Ministrowi Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego okresowych sprawozdań oraz ocen stanu sanitarnego w zakładach,
 - sprawdzanie właściwego przyjmowania mleka oraz pobierania prób na punktach skupu i w zakładach mleczarskich,
 - przeprowadzanie próbných udojów za zgodą i na żądanie dostawców w przypadkach spornych przy obliczaniu należności za mleko bądź przy dostawach mleka o niskim procencie tłuszczu,
 - przeprowadzanie prób kontrolnych dostarczonego mleka i masła,
 - współpraca z właściwymi prezydiami rad narodowych, organizacjami społecznymi, komitetami dostawców i indywidualnymi dostawcami w zakresie organizacji kontroli społecznej punktów skupu, podniesienia jakości i higieny dostarczanego przez gospodarstwa mleka oraz niezwłocznego i właściwego załatwiania skarg i zażaleń,
 - sprawdzanie dokumentów i ksiąg dla ustalenia rzetelności obliczania jednostek tłuszczowych.

Organami Inspekcji byli: Główny Inspektor Higieny i Jakości Mleka i Mięsa oraz delegatury Inspekcji. Organy Inspekcji składały kierownictwu zakładu wnioski dotyczące usunięcia stwierdzonych usterek, a w przypadku gdy zwłoka w usunięciu tych usterek groziła niebezpieczeństwem dla zdrowia ludzkiego lub rozszerzeniem się chorób zwierzęcych, wydawano doraźne zarządzenia.

Na podstawie uchwały Rady Ministrów z 1958 r. w sprawie zniesienia Inspekcji Higieny i Jakości Mleka i Mięsa zniesiono Inspekcję.

Ministerstwo Przemysłu Spożywczego

Na podstawie dekretu z 1956 r. o utworzeniu urzędu Ministra Przemysłu Spożywczego powołano nowy urząd w miejsce urzędu Ministra Przemysłu Rolnego i Spożywczego oraz urzędu Ministra Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego. Zakres działania urzędu Ministra Przemysłu Spożywczego ustalono rozporządzeniem z 1956 r. Rady Ministrów, które objęło sprawy wszystkich przemysłów dotychczas należące do właściwości Ministra Przemysłu Rolnego i Spożywczego oraz Ministra Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego, w tym przemysłu cukrowniczego, przemysłu piwowarsko-słodowniczego, tłuszczowego, cukierniczego, ziemniaczanego, spirytusowego, tytoniowego, zielarskiego, owocowo-warzywnego, mięsnego, mleczarskiego, jajczarsko-drobiarskiego, chłodniczego, przetwórstwa odpadów zwierzęcych i roślinnych, produkcji maszyn i mechanizacji, sprawy remontowo-montażowe przemysłu spożywczego, sprawy badań naukowych i szkolenia zawodowego w zakresie przemysłu rolno-spożywczego.

Ministerstwo Przemysłu Spożywczego i Skupu

Na podstawie ustawy z 1957 r. o zmianach w organizacji i zakresie działania naczelnych organów administracji państwowej w niektórych gałęziach przemysłu, budownictwa i komunikacji, ustanowiono urząd Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu w miejsce urzędu Ministra Przemysłu Spożywczego oraz urzędu Ministra Skupu.

Do zakresu działania Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu należały sprawy: przemysłu cukrowniczego, mięsnego, mleczarskiego, tytoniowego, tłuszczowego, spirytusowego, młynarskiego, piwowarsko-słodowniczego, cukierniczego i innych rodzajów przemysłu spożywczego. Ponadto do zakresu działania resortu wchodziły sprawy przemiału zbóż i przetwórstwa pasz, sprawy obowiązkowych dostaw, skupu i kontraktacji artykułów rolnych i hodowlanych. Zarządzeniem prezesa Rady Ministrów z 1970 r. o zakresie działania Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu z tytułu koordynacji międzyresortowej powierzono ministrowi koordynację międzyresortową w gałęzi przemysłu spożywczego.

W ramach koordynacji międzyresortowej Minister Przemysłu Spożywczego i Skupu:

- przedstawiał w ramach opracowywanych projektów planów rocznych i wieloletnich wnioski co do kierunków rozwoju całej gałęzi przemysłu spożywczego i jego poszczególnych branż,
- podejmował w ramach narodowego planu gospodarczego, w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami, środki zapewniające właściwą realizację planów rozwoju przez wszystkie jednostki gospodarcze działające w gałęzi przemysłu spożywczego,
- wydawał wiążące opinie dla jednostek objętych koordynacją w sprawie zamierzeń inwestycyjnych dotyczących budowy, rozbudowy oraz rekonstrukcji zakładów i oddziałów produkcyjnych,
- koordynował przedsięwzięcia w zakresie głównych kierunków prac naukowo-badawczych, techniki i technologii produkcji oraz postępu techniczno-ekonomicznego,
- sprawował koordynację międzyresortową w zakresie gospodarowania kośćmi technicznymi i tłuszczami technicznymi zwierzęcymi.

Ponadto Minister Przemysłu Spożywczego i Skupu upoważniony był do:

- ustalania oraz dokonywania zmian wskaźników i zadań dla tych zjednoczeń resortu przemysłu spożywczego i skupu, dla których nie zostały one określone w narodowym planie gospodarczym,
- dokonywania zmian zadań i norm finansowych dla zjednoczeń w ramach zadań określonych dla resortu przemysłu spożywczego i skupu w budżecie; terminy dokonywania tych zmian ustalał Minister Finansów na wniosek Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu,

- dokonywania w ramach ustalonych w narodowym planie gospodarczym zadań wartościowych eksportu, zmian asortymentowych w planie eksportu zmierzających do poprawy jego opłacalności,
- tworzenia w ramach zadań i środków ustalonych w narodowym planie gospodarczym rezerwy zadań rocznych i środków do ich uruchamiania w zależności od kształtowania się sytuacji w zakresie zaopatrzenia w surowce oraz zbytu,
- dokonywania, w ramach posiadanej rezerwy, o której mowa w pkt 4, przesunięć wskaźników zatrudnienia i funduszu płac pomiędzy działami gospodarki narodowej: przemysł, obrót towarowy i budownictwo.

Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 1974 r. Minister Przemysłu Spożywczego i Skupu był naczelnym organem administracji państwowej w dziedzinie:

- przemysłu spożywczego, obejmującej działalność gospodarczą w zakresie produkcji mięsa i przetworów mięsnych, przetworów zbożowych, wyrobów cukierniczych trwałych, cukru, wyrobów jajczarsko-drobiarskich, koncentratów spożywczych i suszu cykorii, roślinnych tłuszczów jadalnych, przetworów z owoców i warzyw, win i miodów pitnych, piwa i słodu, wyrobów spirytusowych, drożdży, wyrobów tytoniowych, przetworów ziemniaczanych i skrobiowych, kwasów spożywczych, produktów mleczarskich, produktów zielarskich, mrożonych owoców i warzyw oraz wyrobów kulinarnych i garmażeryjnych (gotowych) mrożonych, z wyłączeniem działalności zastrzeżonej odrębnymi przepisami do właściwości innych ministrów,
- skupu produktów rolnych na potrzeby przemysłu spożywczego i na zaopatrzenie rynku oraz skupu zwierząt rzeźnych i produktów pochodzenia zwierzęcego.

Do Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu należały również sprawy przemysłu paszowego i przetwórstwa ubocznych produktów zwierzęcych, produkcji tłuszczów technicznych zwierzęcych i roślinnych oraz opakowań blaszanych lekkich, z wyłączeniem spraw zastrzeżonych przez przepisy szczególne do zakresu działania innych ministrów.

Na podstawie ustawy z 1981 r. o utworzeniu urzędu Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej powołano nowy urząd, który powstał w miejsce funkcjonujących uprzednio urzędu Ministra Przemysłu Spożywczego i Skupu i urzędu Ministra Rolnictwa.

Państwowa Inspekcja Plonów

Uchwałą Prezydium Rządu z 1954 r. powołano służbę inspekcyjną pod nazwą Państwowa Inspekcja Plonów, w celu uzyskania wiarygodnych danych o przewidywanych i osiągniętych plonach ziemiopłodów (Uchwała., 1954). Zadaniem

Państwowej Inspekcji Plonów było:

- dokonywanie w ciągu całego roku oceny przebiegu wegetacji roślin uprawnych bądź przypuszczalnych plonów ważniejszych ziemioplodów,
- dokonywanie oceny przewidywanych zbiorów przed zbiorem ziemioplodów,
- dokonywanie ostatecznej oceny osiągniętych plonów i zbiorów ziemioplodów.

Pracami Państwowej Inspekcji Plonów objęte były państwowe gospodarstwa rolne, rolnicze spółdzielnie produkcyjne i indywidualne gospodarstwa rolne. Organami PIP były: Inspektor Główny podległy Ministerstwu Rolnictwa oraz inspektorzy wojewódzcy i rzeczoznawcy powiatowi.

Uchwałą Rady Ministrów z 1957 r. Państwową Inspekcję Plonów podporządkowano Głównemu Urzędowi Statystycznemu. Inspektora Głównego i inspektorów wojewódzkich powoływał prezes Głównego Urzędu Statystycznego. Inspektorzy wojewódzcy organizowali sieć rzeczoznawców powiatowych w liczbie 2-3 osób na powiat.

Do zakresu działania inspektorów wojewódzkich należała:

- ocena przewidywanych oraz osiągniętych plonów i zbiorów,
- kierowanie pracą rzeczoznawców powiatowych,
- opracowywanie zbiorczych sprawozdań rzeczoznawców powiatowych.

Pracownicy inspekcji mieli prawo kontroli w gospodarstwach uspołecznionych w zakresie: stanu zasiewów w polu, zbiorów znajdujących się w magazynach i innych urządzeniach, omłotów, wszelkiej związanej z tym dokumentacji podstawowej w gospodarstwach, wszelkiej sprawozdawczości oraz statystyki z zakresu plonów i zbiorów. Uchwałą Rady Ministrów z 1960 r. ustalono, że Państwowa Inspekcja Plonów dokonuje oceny przewidywanych i faktycznie osiągniętych plonów roślin uprawnych w rolnictwie indywidualnym i uspołecznionym. Przy dokonywaniu ocen, Państwowa Inspekcja Plonów opierała się na:

- badaniach statystycznych przeprowadzanych przez własne organy terenowe i terenowe organy statystyki państwowej w uspołecznionych i indywidualnych gospodarstwach rolnych oraz na informacjach zbieranych za pośrednictwem sieci informatorów i korespondentów Głównego Urzędu Statystycznego,
- sprawozdawczości statystycznej uspołecznionych gospodarstw rolnych.

Rolnicze instytuty naukowo-badawcze opracowywały metodykę oceny przewidywanych plonów, strat przy sprzęcie i przechowywaniu ziemioplodów. Pomoc w ustalaniu wysokości plonów udzielały:

- Państwowy Instytut Hydrologiczno-Meteorologiczny w zakresie przebiegu pogody oraz stanie wilgotności gleb i poziomu wód gruntowych,
- stacje ochrony roślin nadsyłały meldunki o masowych wystąpieniach cho-

- rób i szkodników roślin, które mogły wpłynąć na obniżenie plonów,
- Państwowy Zakład Ubezpieczeń składał okresowe i roczne meldunki o kłękach żywnościowych w rolnictwie, które mogły wpłynąć na obniżkę plonów i zbiorów.

Organami Państwowej Inspekcji Plonów były:

- Inspektorat Główny – jako departament w Głównym Urzędzie Statystycznym,
- inspektorzy wojewódzcy,
- rzeczoznawcy powiatowi działający przy wydziałach statystyki prezydiów rad narodowych.

Stanowiska inspektora wojewódzkiego oraz rzeczoznawcy można było łączyć z inną pracą zawodową i traktować jako zajęcie dodatkowe.

Państwowa Inspekcja Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych

Na podstawie ustawy z 1970 r. o Państwowej Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych powołano Inspekcję w miejsce zniesionej Inspekcji Zbożowej (Ustawa..., 1970). Inspekcja Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych powołana była do:

- kontroli gospodarki zbożami i ich przetworami, nasionami jadalnych roślin strączkowych i ich przetworami, nasionami przemysłowych roślin oleistych, suszem paszowym, zielonką, paszami, mięsem i drobiem oraz ich przetworami, zwanymi w dalszych przepisach ustawy „towarami”,
- działalności gospodarczej w zakresie przemysłowego tuczu, opasu, wypasu oraz uboju zwierząt rzeźnych i drobiu,
- skupu, zbytu, składowania, transportu i przetwórstwa,
- przestrzegania obowiązujących przepisów i norm,
- domów składowych,
- zapobiegania oraz zwalczania niegospodarności i nadużyć,
- kontroli oraz orzekania o jakości towarów,
- realizacji zadań wynikających z odrębnych przepisów, w szczególności przepisów o organizacji niektórych rynków rolnych,
- nadzoru nad jednostkami upoważnionymi do prowadzenia kontroli producentów wytwarzających, przetwarzających i wprowadzających do obrotu produkty rolnictwa ekologicznego.

Organy Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych uprawnione były do:

- wstępu na grunty oraz do pomieszczeń przeznaczonych na skup, przetwórstwo i składowanie towarów, a także do środków transportowych przeznaczonych do transportu towarów, zwierząt rzeźnych i drobiu,
- wstępu do pomieszczeń związanych z prowadzeniem przemysłowego tuczu,

- opasu, wypasu oraz uboju zwierząt rzeźnych i drobiu,
- kontroli dokumentów i ksiąg oraz żądania wyjaśnień w jednostkach kontrolowanych albo w ich jednostkach nadrzędnych,
 - żądania w uzasadnionych przypadkach inwentaryzacji towarów, zwierząt rzeźnych i drobiu,
 - żądania wyjaśnień oraz sprawdzania tożsamości osób,
 - zabezpieczania dowodów przestępstwa przed usunięciem, zgubieniem lub zniszczeniem,
 - nieodpłatnego pobierania prób gleb, roślin i towarów,
 - badania z własnej inicjatywy lub na wniosek zainteresowanej strony jakości towarów oraz orzekania w tej sprawie,
 - orzekania, w przypadku stwierdzenia niewłaściwej jakości, o konieczności przeklasyfikowania, oddania do przerobu lub przeznaczenia na inne cele uzasadnione właściwościami towaru, a w razie jego nieprzydatności dla celów gospodarczych - o konieczności zniszczenia takiego towaru,
 - wydawania zakazów składowania towarów oraz przetrzymywania zwierząt rzeźnych i drobiu w pomieszczeniach albo przewożenia środkami nie nadającymi się do tego celu.

W celu zapobieżenia wprowadzaniu do obrotu towaru, którego jakość nie odpowiada wymaganiom obowiązujących norm lub przepisów, organy Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych mogły w toku lub w wyniku kontroli dokonać zabezpieczenia tego towaru, jeżeli było to konieczne ze względu na interes społeczny. W przypadku podejrzenia, że środek spożywczy nie odpowiada warunkom zdrowotnym, organy Inspekcji powiadamiają o tym organ właściwy do wydawania w tych sprawach orzeczeń.

Zwierzchni nadzór nad działalnością Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych sprawował minister właściwy do spraw rynków rolnych. Zadania Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych wykonywał: Główny Inspektor Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych oraz wojewoda przy pomocy wojewódzkiego inspektora skupu i przetwórstwa artykułów rolnych, jako kierownika wojewódzkiej inspekcji skupu i przetwórstwa artykułów rolnych, wchodzącej w skład zespolonej administracji wojewódzkiej. Główny Inspektor Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych był centralnym organem administracji rządowej podległym ministrowi właściwemu do spraw rynków rolnych. Głównego Inspektora Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych powoływał i odwoływał Prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw rynków rolnych.

Na podstawie ustawy z 2000 r. o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych zniesiono Inspekcję.

Państwowa Inspekcja Produkcji Rolniczej

Rada Ministrów w 1976 r. przyjęła uchwałę w sprawie przekształcenia Państwowej Inspekcji Plonów w Państwową Inspekcję Produkcji Rolniczej (Uchwała Rady Ministrów..., 1976). Do zakresu działania Inspektora Głównego Państwowej Inspekcji Produkcji Rolniczej należało:

- organizowanie badań produkcji rolniczej,
- opiniowanie prawidłowości zebranych danych,
- kontrolowanie i przestrzeganie zasad metodologicznych obowiązujących w systemie oceny produkcji rolniczej w toku,
- zlecanie rzeczoznawcom niezbędnych ekspertyz, ocen i szacunków produkcji rolniczej,
- usprawnienia systemu oceny produkcji rolniczej,
- szkolenie inspektorów wojewódzkich i rzeczoznawców.

Poza powszechnymi i rocznymi spisami rolnymi ustalono potrzebę dokonywania trzech ocen plonów w postaci: prognozy w miesiącu czerwcu, opartej na ekspertyzie; wstępnego szacunku plonów w miesiącu sierpniu, opartego na ocenach inspektorów i rzeczoznawców oraz badaniach reprezentacyjnych; szacunku w miesiącach listopadzie-grudniu, opartego na wynikach badań reprezentacyjnych oraz sprawozdawczości statystycznej uspołecznionych gospodarstw rolnych.

Ministerstwo Przemysłu Maszyn Ciężkich i Rolniczych

Na podstawie ustawy z 1976 r. o utworzeniu urzędu Ministra Przemysłu Maszyn Ciężkich i Rolniczych ustanowiono nowy urząd w miejsce zniesionego urzędu Ministra Przemysłu Ciężkiego (Ustawa..., 1976). Do zakresu urzędu Ministra Przemysłu Maszyn Ciężkich i Rolniczych należały sprawy: przemysłu maszyn ciężkich, urządzeń chemicznych, taboru kolejowego, budowy statków i okrętów, maszyn rolniczych i ciągników, maszyn dla przemysłu spożywczego i handlu, maszyn i urządzeń energetycznych, wyrobów metalowych, wyrobów odlewniczych i instalacyjnych.

Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 1976 r. do zakresu urzędu Ministra Przemysłu Maszyn Ciężkich i Rolniczych należały sprawy:

- produkcji maszyn ciężkich,
- produkcji urządzeń chemicznych,
- budowy i remontów statków i okrętów,
- produkcji ciągników, maszyn rolniczych oraz maszyn dla przemysłu spożywczego i handlu,
- produkcji maszyn i urządzeń energetycznych,
- opracowania perspektywicznych i wieloletnich planów społeczno-gospodarczych,

- planowanie rozwoju zdolności produkcyjnych oraz inwestycji resortu,
- programowanie eksportu wyrobów przemysłu maszyn ciężkich i rolniczych,
- rozwoju techniki i organizacji produkcji oraz prowadzenie badań naukowych,
- współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej z zagranicą,
- nadzoru nad podporządkowanymi mu zjednoczeniami i przedsiębiorstwami, instytutami naukowo-badawczymi, biurami projektowymi, konstrukcyjnymi i technologicznymi.

Na podstawie ustawy z 1981 r. o utworzeniu urzędu Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego zniesiono urząd Ministra Przemysłu Maszyn Ciężkich i Rolniczych.

4. Zakończenie

Centralna administracja rolna i jednostki organizacyjne rządu powoływane były w celu kierowania, zarządzania, organizowania i nadzorowania produkcji rolniczej. Urzędy były odpowiedzialne za realizowanie ustalonych kierunków polityki rolnej, które obowiązywały w określonym okresie czasu. Do 1956 r. polityka rolna szła w kierunku uspołecznienia rolnictwa, najpierw poprzez „uspółdzielczenie” wsi, potem wobec porażki idei kolektywizacji, w kierunku „peegeryzacji”. Administracja rolna podejmowała zespół działań, regulacji, czynności i przedsięwzięć prawno-organizacyjnych, zmierzających do kształtowania produkcji rolniczej i ustroju rolnego, w tym przykładowo struktury agrarnej, własnościowej, organizacyjnej i przestrzennej, dotyczących wszystkich sfer rolnictwa i obszarów wiejskich. Minister będący jednoosobowym organem administracji rządowej i jednocześnie członkiem Rady Ministrów, powołany był do kierowania określonym działem i z tego tytułu miał uprawnienia ustawodawcze, które ingerowały w proces produkcji, poprzez regulacyjną funkcję wydawanych aktów prawnych w postaci ustaw, rozporządzeń, zarządzeń, decyzji, uchwał i obwieszczeń. Regulacje o charakterze nakazowym dotyczyły przykładowo obowiązku wymiany materiału siewnego, stosowania minimalnych dawek nawozów mineralnych, walki z chwastami, zabiegów ochrony roślin, wapniowania gleb i inne. Z kolei centralne organy administracji rządowej, co prawda nie wchodziły w skład rządu, lecz podlegały bądź Prezesowi Rady Ministrów bądź branzowemu ministrowi, tym niemniej odgrywały ważną rolę w kierowaniu i zarządzaniu wybranym wycinkiem gospodarki rolniczej. Zwraca uwagę duża liczba centralnych jednostek organizacyjnych rządu, które miały na uwadze nie tylko funkcje regulacyjne, lecz także nadzorcze i kontrolne.

Przedstawione w opracowaniu ministerstwa i jednostki organizacyjne wskazują na krótkotrwałość ich działania i szybkość zmian, które dokonywano w poszukiwaniu rozwiązania problemów, niemożliwych do osiągnięcia bez istotnych zmian ustrojowych, politycznych i strukturalnych.

LITERATURA

1. Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 1 grudnia 1944 r. w przedmiocie podziału niektórych resortów utworzonych ustawą z dnia 21 lipca 1944 r.
2. Dekret z dnia 27 marca 1947 r. o zmianach organizacji i zakresie działania naczelných władz administracyjnych.
3. Dekret z dnia 22 kwietnia 1952 r. o utworzeniu urzędu Ministra Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego.
4. Dekret z dnia 25 marca 1953 r. o utworzeniu urzędu Ministra Skupu.
5. Dekret z dnia 11 lipca 1956 r. o utworzeniu urzędu Ministra Przemysłu Spożywczego.
6. Uchwała nr 457 Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 1953 r. w sprawie powołania Inspekcji Higieny Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego.
7. Uchwała nr 304 Prezydium Rządu z dnia 18 maja 1954 r. o powołaniu Państwowej Inspekcji Plonów.
8. Uchwała nr 240 Rady Ministrów z dnia 8 maja 1954 r. w sprawie powołania Inspekcji Higieny i Jakości Mleka i Mięsa.
9. Uchwała nr 124 Rady Ministrów z dnia 11 czerwca 1976 r. w sprawie usprawnienia systemu ocen produkcji rolniczej.
10. Ustawa z dnia 5 marca 1934 r. o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec.
11. Ustawa z dnia 31 grudnia 1944 r. o powołaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej.
12. Ustawa z dnia 10 lutego 1949 r. o zmianie organizacji naczelných władz gospodarki narodowej.
13. Ustawa z dnia 26 maja 1951 r. o organizacji władz naczelných w dziedzinie rolnictwa.
14. Ustawa z dnia 25 maja 1951 r. o utworzeniu Centralnego Urzędu Skupu i Kontraktacji.
15. Ustawa z dnia 9 czerwca 1952 r. o Inspekcji Zbożowej.
16. Ustawa z dnia 30 czerwca 1970 r. o Państwowej Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych.
17. Ustawa z dnia 27 marca 1976 r. o utworzeniu urzędu Ministra Przemysłu Maszyn Ciężkich i Rolniczych.
18. Ustawa z dnia 3 lipca 1981 r. o utworzeniu urzędu Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.
19. Ustawa z dnia 12 listopada 1985 r. o zmianach w organizacji oraz zakresie działania niektórych naczelných i centralnych organów administracji państwowej.
20. Ustawa z dnia 20 grudnia 1989 r. o utworzeniu urzędu Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.